

JANNE KIVIVUORI, MIKKO AALTONEN, MATTI NÄSI,
KAROLIINA SUONPÄÄ & PETRI DANIELSSON

KRIMINOLOGIA

RIKOLLISUUS JA KONTROLI
MUUTTUVASSA
YHTEISKUNNASSA

Gaudeamus

Copyright © 2018 Tekijät & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Miika Immonen

KL: 30.16 • UDK: 343

ISBN 978-952-495-466-2

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2018

SISÄLLYS

1	KRIMINOLOGIA TIETEENÄ	15
1.1	Kriminologian tutkimuskohde	17
	Rikoskäyttäytyminen	18
	Reaktiot rikollisuuteen	19
1.2	Rikollisuuden syyt ja seuraukset	21
	Rikollisuuden syyt	21
	Rikollisuuden seuraukset	23
1.3	Keskeisiä jäsentelyjä	27
	Kuvaaminen ja selittäminen	27
	Käyttäytyminen ja toiminta	27
	Tosiasiallinen ja normatiivinen	28
	Kriminologia ja kriminalistiikka	29
	Ilmi- ja piilorikollisuus	29
	Syyanalyysi ja vastuuanalyysi	30
1.4	Kriminologian institutionaaliset kehukset	31
	Alan tärkeät rakenteet	31
	Kriminologisen tiedon kysyntä	34
	Ammatillinen eetos	35
2	KRIMINOLOGIAN HISTORIA	39
	Keskeisiä jäsentelyjä	40
2.1	Kriminologian historiallinen kehitys	42
	Varhaiskriminologian aika	42
	Tilastollisen kriminologian läpimurto	43
	Biokriminologian nousu	44
	Sisäistyvä poikkeavuus	46
	Sosiologisen kriminologian hegemonia	47
	Monitieteinen nykyisyys	49
	Kvalitatiivinen kriminologia	50
2.2	Suomalaisen kriminologian historia	51
	Veli Verkko	52
	Kriminaalipoliittinen vaihe	55
	Kvalitatiivinen kriminologia Suomessa	60
2.3	Monitieteinen nykyisyys	61
	Kriminologian kolme kautta	61
	Kriminologian uusimman vaiheen taustoista	63

3	KRIMINOLOGIAN TUTKIMUSMENETELMÄT JA LÄHTEET	68
	Metodologian merkityksestä	69
3.1	Tapahtuman matka teosta rikostilastoon	70
	Sellinin laki	73
3.2	Keskeiset rekisterilähteet	74
	Poliisiin tietoon tullut rikollisuus	74
	Rikosseuraamuksia kuvaavat tilastot	76
	Rikosseuraamusten täytäntöönpanotilastot	77
	Muut tilastolähteet	78
	Tutkimusrekisterit	78
3.2	Kokonaisrikollisuustutkimus	79
	Suora havainnointi	80
	Luonnontieteelliset menetelmät ja sosiaalinen media	81
	Sijaisarviomenetelmä	81
	Uhritutkimus	82
	Itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus	84
3.4	Kansainvälisen kriminologian haasteet	85
	Vertaileva rekisteritutkimus	85
	Kansainväliset rikollisuuskyselyt	86
3.5	Kysely- ja rekisteriaineistojen vertailua	87
3.6	Digitaaliset aineistot	89
3.7	Kriminologian kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät	90
	Tilastollisen analyysin peruskäsitteitä	91
	Selittävä tutkimus	93
	Kausaalipäätelyn mahdollistavat menetelmät	94
3.8	Kvalitatiivinen tutkimus kriminologiassa	97
	Laadullisen kriminologian tarve	98
	Tutkimuskohteen valinta	100
	Aineiston kerääminen	100
	Analyysin toteuttaminen	103
3.9	Tiedon koostaminen: systemaattinen katsaus	106
3.10	Teorian ja empirian suhde kriminologiassa	107
	Rikosalttiuden käsitteen ankkurointi	108
	Kriminologian selittävien teorioiden ankkurointi	109
4	RIKOLLISUUDEN RAKENNE JA KEHITYS	111
4.1	Rikollisuuden rakenne ja demografinen jakauma	113
	Rikoslajien jakauma	113
	Ikä	114
	Sukupuoli	116
	Alue	117
4.2	Rikosten kasaantuminen	118
	Tekojen kasaantuminen yksilöille	118

	Rikoslajien kasaantuminen	121
	Perhe	122
	Paikka	123
4.3	Uhririkemusten kasaantuminen	125
4.4	Henkirikollisuus	127
4.5	Alkoholi ja väkivalta	130
4.6	Rikollisuuden merkitysrakenne	132
4.7	Rikollisuuden kehitys	134
	Muutoksen tutkimusta ja tulkintaa	134
	Henkirikollisuuden kehitys Suomessa	136
	Crime drop	137
	Rikollisuuden vähenemisen syyt	139
	Onko rikollisuuden väheneminen yleistä vai eriytyvää?	140
	Kasvussa olevia rikoslajeja	142
5	RIKOLLISUUDEN SELITTÄMINEN: UUDISTUVA TEORIA	144
5.1	Itsekontrolliteoria	145
	Teorian keskeinen sisältö	147
	Itsekontrollin mittaaminen	149
	Itsekontrollin yhteys rikoskäyttäytymiseen	150
	Itsekontrollin kehittyminen ja pysyvyys	152
	Yhteenvetoa	153
5.2	Paineteoria	155
	Teorian keskeinen sisältö	156
	Paineteorian empiirinen tutkimus	158
	Valikoitumisen rooli	161
	Yhteenvetoa	163
5.3	Sosiaalisen kontrollin teoria	164
	Teorian keskeinen sisältö	165
	Sosiaalinen kontrolli ja sidevaikutukset	165
	Kontrollin mittareista	167
	Tutkimusesimerkkejä	168
	Valikoituminen ja sosiaalinen kontrolli	170
	Yhteenvetoa	171
5.4	Oppimisteoria	172
	Teorian keskeinen sisältö	173
	Rikosmyönteiset asenteet	175
	Keneltä tai mistä rikollisuutta opitaan?	178
	Vanhat ja uudet mediat oppimisen kanavana	179
	Yhteenvetoa	180
5.5	Leimaamisteoria	182
	Teorian keskeinen sisältö	182
	Leimaamisteorian empiirinen tutkimus	184

	Valikoitumisen rooli	186
	Leimaamisen syyt.	187
	Yhteenvetoa.	188
5.6	Biososiaalinen kriminologia.	189
	Rikollisuuden biososiaalisista korrelaateista.	190
	Käyttäytymisgenetiikka ja kriminologia	192
	Biososiaalinen ympäristötutkimus	197
	Evoluutiokriminologia	198
	Yhteenvetoa.	199
6	RIKOLLISUUDEN SELITTÄMINEN: NOUSEVAT NÄKÖKULMAT ..	201
6.1	Rikosuritutkimus	202
	Tärkeät käsitteet.	202
	Desistanssi ja uusintarikollisuus.	204
	Ulkoiset mahdollisuudet ja sisäinen motivaatio	205
	Yksilön kyky ennustaa omaa rikosuraansa	207
	Yhteenvetoa.	209
6.2	Aluenäkökulma kriminologiassa	210
	Huono-osaisuuden alueellinen kasautuminen.	211
	Yhteisölliset rakenteet ja sosiaalinen kontrolli.	212
	Yhteisöllisten siteiden luonne.	212
	Yksilön ja naapuruston vuorovaikutus.	214
	Empiiristä tutkimusta.	214
	Yhteenvetoa.	216
6.3	Tilannetoimintateoria	218
	Teorian keskeinen sisältö	219
	Keskeisten käsitteiden mittaaminen.	221
	Tilannetoimintateoria rikollisuuden selittäjänä	222
	Valikoituminen ja syiden syyt.	224
	Yhteenvetoa.	225
6.4	Rationaalisen valinnan teoria	227
	Teorian keskeinen sisältö	227
	Empiirinen tutkimus.	231
	Ovatko rikolliset irratiionaalisia?	234
	Valikoitumisen rooli	235
	Yhteenvetoa.	235
6.5	Rutiinotoimintojen teoria	237
	Teorian keskeinen sisältö	237
	Keskeisiä käsitteitä.	238
	Tutkimusesimerkkejä	239
	Rikosten torjunta ja siirtymävaikutukset	242
	Rutiinotoiminnot ja valikoituminen.	243
	Yhteenvetoa.	244

7	RIKOLLISUUTEEN KOHDISTUVAT REAKTIOT	246
	Reaktioiden kenttä.....	248
7.1	Rikollisuuden ihailu	249
	Rikollisuuden ihailu korkeakulttuurissa.....	250
	Kansan rikollisuuteen kohdistama ihailu.....	251
7.2	Neutraalit reaktiot	253
7.3	Epäviralliset defensiiviset reaktiot	254
	Tapahtumien tulkinta rikokseksi tai väkivallaksi.....	255
	Ihmisten ja paikkojen välttäminen.....	256
	Rikollisuuden pelko.....	257
	Suojautuminen rikoksilta.....	258
7.4	Epäviralliset retributiiviset reaktiot	259
	Moraalitunteet.....	259
	Epäviralliset rangaistukset.....	261
	Ilmoittamisalttius.....	262
	Kontrollipoliittiset sosiaaliset liikkeet.....	263
7.5	Viralliset reaktiot rikollisuuteen	265
	Virallisen kontrollin kontaktipinta.....	266
	Kriminalisoinnit.....	269
	Rangaistukset.....	273
7.6	Eräitä virallisen kontrollin empiirisen tutkimuksen kysymyksiä ..	276
	Järjestelmän toiminnan kuvaaminen.....	276
	Rankaisemiseen vaikuttavat tekijät.....	278
	Rankaisemisen seuraukset.....	279
7.7	Rikoksentorjunnan informaatio-ohjaus	280
8	KONTROLLIKULTTUURI MURROKSESSA	282
8.1	Kriminologiset aikakausteoriat	282
	Riskiyhteiskunta.....	283
	Herkistymisteoria.....	284
	Pelon kulttuuri.....	285
	Oikeudellistuminen.....	287
	Uuskonformismin nousu.....	288
	..Vai rikosmyönteisen kulttuurivaiheen päättyminen?.....	290
	Rikosyhteiskunta.....	291
	Konfliktiteorian näkökulma.....	292
	Rikollisuuden syiden murros.....	294
	Prosessi- ja projektiselitykset.....	295
8.2	Rikollisuus politiikan asialistalla	296
	Kansainvälinen kehitys.....	296
	Asialistan muuttumisen syyt.....	297
8.3	Rikollisuuden asema Suomessa	299
	Rikollisuus symbolisessa poliittisessa puheessa.....	299

Rikollisuus hallitusohjelmissa	302
Yhteenvetoa	306
8.4 Yhteiskunnallinen muutos: tutkimuksen aineistot ja metodit.	308
9 KRIMINAALIPOLITIikka	311
9.1 Kriminaalipolitiikan määrittelyä	312
9.2 Kriminaalipolitiikan retoriikka	313
9.3 Kriminaalipoliittinen järjestelmä	315
Syötteen	316
Vaatumusten kanavointi ja kontrolli	318
Tuotokset ja vaikutukset	321
Takaisinkytkennät	323
9.4 Kriminaalipolitiikan kehitys	325
Megatrendit	326
Kehitys Suomessa vuosina 1960–1990	328
Kehitys Suomessa 1990-luvulta alkaen	330
9.5 Kriminaalipolitiikkaa selittävät teoriat	332
Hallinnan muutos	333
Historiallis-rakenteellinen näkökulma	334
Rikollisuuden kehitys	334
Yksilö, ryhmä, liike	336
Digitalisoituminen	337
Anomia ja pluralismi	338
9.6 Tutkimus ja kriminaalipolitiikka	339
10 KRIMINOLOGINEN ARVIOINTITUTKIMUS	344
10.1 Arviointitutkimuksen lähtökohdat ja tyypit	345
Yleiset lähtökohdat	345
Vaikuttavuus- ja prosessiarviointi	347
10.2 Primaarinen rikoksantorjunta	349
10.3 Sekundaarinen rikollisuuden ehkäisy	355
10.4 Tertiäärinen rikoksantorjunta	358
10.5 Vaikutusheterogeenisyys, mekanismi ja konteksti	362
10.6 Haitallisia interventioita	366
10.7 Kustannusten näkökulma	367
Rikoksantorjunnan kustannukset ja hyödyt	368
Rikoksantorjunta sosiaalipolitiikan osana	369
10.8 Arviointitiedon käyttötaito	369
Arviointitutkimuksen tilaaminen	370
Koostavan tiedon lähteet	371
Arviointitutkimus osana kriminologiaa	372

11 KRIMINOLOGIAN ERITYISALUEITA.....	376
11.1 Maahanmuutto ja rikollisuus.....	376
Maahanmuuttajat rikostentekijöinä ja uhreina Suomessa	378
Mikä selittää maahanmuuttajien rikollisuutta?	380
Yhteenvetoa.....	383
11.2 Parisuhdeväkivalta.....	384
Määrä ja piirteet.....	385
Kriminologiset selitysmallit	387
Yhteenvetoa.....	391
11.3 Talousrikollisuus	393
Talousrikollisuuden määritelmät.....	393
Kehitys ja piirteet.....	394
Kriminologiset selitysmallit	396
Yhteenvetoa.....	400
11.4 Kyberrikollisuus	402
Kyberrikollisuuden määritelmät ja lähteet	402
Kehitys ja piirteet.....	403
Kriminologiset selitysmallit	406
Erikoistunut rikosmuoto vai osa yleistä alttiutta?	409
Yhteenvetoa.....	409
11.5 Kriminologian näkökulma terrorismiin	410
Tutkimusaineistot	411
Kehitys ja piirteet.....	411
Kriminologiset selitysmallit	413
Muuttuvat selitykset	417
Yhteenvetoa.....	418
VIITTEET.....	420
KIRJALLISUUS	455
KIRJOITTAJAT	495